

MUHAFAZAKAR DÜŞÜNCEDE YÖNETİM ANLAYIŞI: 18. YY.'DAN 20. YY.'İN BAŞLARINA

❧

Hakan KÖNI* - *Ensar NIŞANCI***

ÖZET

Bu makale muhafazakârlığın yönetim anlayışını konu almaktadır. Çalışma zaman dilimi olarak 18. yy.'dan 20. yy.'ın başlarına kadarki dönemi içine almakta, bu dönemde zuhur etmiş muhafazakâr düşünür ve hareketleri incelemektedir. Joseph de Maistre ve İngiliz Tory Partisinin öncülüğünü yaptığı eski rejim (ancien régime) muhafazakârlığı (19. yy.'ın başlarına kadar) monarşi, aristokrasi ve din merkezli bir yönetim anlayışı desteklemekte ve demokrasiyi kötü bir yönetim tarzı olarak görmektedir. Edmund Burke ve Alexis de Tocqueville (19. yy. ortalarına kadar) örneklerinde muhafazakârlık bu eski savunuyu sürdürmekte fakat demokrasiye duyduğu nefreti terk etmektedir. Burke ve özellikle Tocqueville demokrasinin kimi özelliklerini takdirle karşılamakta ve demokrasinin bazen ideal ve doğal bir yönetim olabileceğini düşünmektedir. Yine Burke ve Tocqueville eski rejim savunucuları gibi teokrasi savunusu içine girmemekte, dine işlevsel anlamda

* Yrd. Doç. Dr., Kamu Yönetimi Namık Kemal Üniversitesi.

** Prof. Dr., Uluslararası İlişkiler Namık Kemal Üniversitesi.

önem vermektedir. Bu geleneğin Amerika'daki temsilcileri arasında yer alan John Adams gibi Federalistler demokratik Amerikan toplumunda savunularını güçlü başkanlık, daimi senatörlük, anayasacılık, yargıçların yönetimi gibi düşünce ve politikalarla sürdürmektedir. Amerika örneğinde muhafazakârların özellikle 19. yy.'ın ikinci yarısından itibaren – federalistlerin savunularına ek olarak – burjuvaya ve plütokrasiye karşı cephe aldığı; mülkiyetin eşit dağıtılması, tarımsal doğal hayat ve müdahaleci güçlü devlet gibi savunular benimsediğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Joseph de Maistre, Edmund Burke, Alexis de Tocqueville, federalistler, Amerikan muhafazakârlığı

GİRİŞ

Muhafazakârlığın net bir tanımına ulaşmak zordur. Farklı muhafazakârlıkların mevcudiyeti genel geçer bir muhafazakârlık tanımı yapmamıza izin vermez (Köni ve Torun, 2013, s. 191-197). Muhafazakârlığın farklılaşması bazen zamanın getirdiği yenilikler neticesinde hareketin bir kısım yeni savunular edinmesi ve eskileri kısmen değiştirmesinden ileri gelir. Muhafazakârlık köklü değişikliklere karşı olmuşsa da aşamalı değişime açık olmuştur özellikle de yeni ortaya çıkan şeyler faydalı, gerekli ve kaçınılmaz görüldüğünde. Devlet yönetimi konusunda demokrasi, insan hakları, eşitlik örneğin muhafazakârların başlangıçta karşı olduğu fakat zamanla uzlaşa içine girdiği kurum ve değerler olmuştur. Yine siyasi liberalleşmeyle beraber muhafazakârlar popülizmin kaçınılmaz olduğunu görmüş, istemeyerek de olsa iktidar için halkçı bir vizyon edinmiştir.¹ Farklılığın diğer önemli bir sebebi de değişen şartlar ve ortaya çıkan yeni gelişme ve ilerlemeler karşısında muhafazakârların farklı görüşler benimsemesidir. Örneğin, özellikle Amerika'da belirgin bir destekçi kitlesi olan liberter muhafazakârlığın liberallerden bile daha özgürlükçü bir siyasi çizgi takip ettiği görülür. Tamamen insan merkezli bir siyasi oluşum olan liberterlik, otokratik ve oligarşik yönetimleri reddeder ve insanların dini ve diğer kaynaklı bütün yönlendirmelerden özgür olması gerektiğini savunur (Toplin, 2006, s. 63-100). Diğer yandan toplumsal, kültürel ve buna benzer muhafazakârlık türleri kültürel değerleri, aile, cemaat ve cemiyet teşekküllerini, dini ve

¹ Benjamin Disraeli liderliğindeki Muhafazakar İngiliz Tory Partisinin 19. yy.'ın son çeyreğinde "Tek Millet Toryizm" adı altında aristokrasiye ek olarak işçi sınıfını ve daha alt kitleleri de yönetime dahil etme amacıyla yürüttüğü kampanya buna güzel bir örnek olabilir.

ahlaki değerleri siyasi tercihler noktasında meşru birer yol gösterici ve davranış biçimlendirici olarak görür (Bkz. örn. Bloom, 1997). Bunlardan farklı olarak dini muhafazakârlık başlığı altında ele alabileceğimiz diğer bir muhafazakârlık türü bütün siyasi kurumların dini ideallere göre şekillendirilmesi gerektiği, saltanat ve aristokrasi benzeri çok eski siyasi kurumların dahi kabul edilemeyeceği (İslam ülkeleri örneğinde), devlet yönetiminde tamamen ilahi emirlerin takip edilmesi gerektiği ve yöneticilerin seçiminde fazilet ve liyakatin esas alınması gerektiği gibi görüşlerle bilinir.²

Bu çalışmanın temel gayesi 18. yy.'dan 20. yy.'ın başlarına muhafazakâr yönetim anlayışını ve bu anlayışta meydana gelen değişiklikleri ve yenilikleri irdelemektir. Fransız Joseph de Maistre ile başlayan ve Edmund Burke, Alexis de Tocqueville, Toryizm, Federalistler ve genel anlamda 19. yy. ve erken dönem 20. yy. Amerikan muhafazakârlığı üzerine yapılan incelemelerle devam eden çalışma muhafazakârlığın yönetim anlayışı konusunda önemli bir kısım tespitler sunmaktadır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki muhafazakârlık başlangıçta monarşi, aristokrasi ve kilise merkezli bir yönetim anlayışına sahipken, inceleme altına alınan dönemde zamanla istemeyerek de olsa genel halk kitlelerinin yönetime katılmasını kabullenebilmiş; özellikle 19. yy.'ın sonlarından itibaren endüstrileşme ve bankacılık gibi faaliyetler neticesinde ortaya çıkan yeni orta sınıfın siyasi etkinliğini kırma uğraşısı içine girmiş, diğer bir ifadeyle zenginlerin yönetimi anlamına gelen plütokrasiye karşı olmuş; hem üretilen zenginliği dağıtmak hem de toplumsal düzen ve istikrarı muhafaza etmek için müdahaleci devlet konseptini benimsemiş; ve farklı şekillerde seçkin yönetim anlayışını sürdürmüştür (yargı vesayeti, kadınların ve zencilerin oy kullanmasını engelleme, adaylıklarda eğitim, ahlak vs. gibi ön şart koyma gibi).

ESKİ REJİM (Ancien Régime) MUHAFAZAKÂRLIĞI

Ortaçağ'da Avrupa ve hatta dünyanın her yerinde monarşi, aristokrasi ve dini kurumların başını çektiği bir yönetim anlayışı egemendi. Fransız muhafazakâr düşünür Joseph de Maistre (1753-1821) bu tarz muhafazakârlığın düşünsel düzeyde en önemli temsilcileri arasında yer alır.

² İran'daki resmi ideoloji, Taliban, Hizbullah, IŞİD ve genel anlamda selefilik bu kategori içinde ele alınabilir.

Maistre *Against Rousseau* adlı kitabında neden monarşi, aristokrasi ve dinin devlet yönetiminin temel sistematik çerçevesini oluşturduğunu ve oluşturmaya devam etmesi gerektiğini açıklamaya çalışır. Günümüz İngiliz muhafazakârlığın kökenlerini oluşturan Toryizm 17. yy.'dan 19. yy.'ın sonlarına kadar bu geleneğin hararetli temsilcileri arasında yer almıştır. Türk-İslam tarihinde bu gelenek ıslahatların başlamasına kadar devlet düzeninin temel felsefesini oluşturmuş ve ıslahat hareketleri zamanında da özellikle padişahın yakın çevresi, ulema ve yeniçerilerce desteklenmiştir. Yine Bolşeviklerin yönetimi ele geçirmesine kadar Rusya'da da aynı durum söz konusu olmuştur.

Maistre (1996, s. 119) eski rejim unsurlarını ideal bir devlet düzeninin temel ögesi olarak görmenin yanı sıra demokrasiye de son derece karşıdır. Maistre'a göre monarşi insana en fazla refah ve huzur vadeden yönetim tarzıdır zira tarih boyunca insani gelişim hep monarşiler döneminde kat edilmiştir. Roma, Eski Mısır, İslam ve Osmanlı İmparatorlukları üzerine yapılan çalışmalar bu dönemlerde insanların son derece müreffeh ve rahat bir yaşam sürdüğünü göstermektedir. Maistre'a göre (1996, s. 200) bunun nedenlerinden biri monarşilerde egemenliğin demokrasilerin aksine tek elden, hızlı ve tutarlı bir şekilde tatbik edilmesidir. Bu durum tarihte devletlerin devamına hizmet eden önemli bir ilke olmuştur. Kralların keyfi hareket etmeye meyilli oldukları şeklindeki bir iddia Maistre'a göre doğru değildir (1996, s. 203), çünkü kralların da yönetimde dikkate alması gereken ve onları kısıtlayan din, kanunlar, gelenekler, devlet adamları, çıkar grupları vs. gibi bir kısım kurum ve şahıslar vardır. Bu görüş fazla bir farklılık olmadan İngiliz Tory Partisince de 17. yy.'dan itibaren uzun yıllar desteklenmiştir. Toryizm'e göre demokrasi denemeleri ancak fikir ayrılığı, anarşi ve terör üretir. Tanrı kutsal kitaplarda insanlara krallara itaat etmeyi emretmiş, aksi takdirde insanların çeşitli cezalara çarptırılacakları belirtilmiştir. Krallar günah işleme meziyetine sahip değildir ve Toryizm örneğinde hatta dini kurumların da başında bulunmalıdır (Woods, 1924, s. 5-10; Sack, 1993, s. 66).³

Maistre devlet yönetimin filozofların teorik düşüncelerine göre şekillendirilmemesi gerektiğini düşünür, çünkü tarih ve tecrübe teoriyi

³ Mourice Woods, *A History of the Tory Party in the Seventeenth and Eighteenth Centuries* (London: Hodder & Stoughton, 1924), s. 5-10; James J. Sack, *From Jacobites to Conservative: Reaction and Orthodoxy in Britain* (New York: Cambridge University Press, 1993), s. 66.

her zaman hatalı çıkarmıştır. Rousseau'nun aristokrasiyi iyi bir yönetim şekli olarak görmemesi bu tarz bir durumdur. Maistre Rousseau'nun bu görüşüne karşı Venedik ve Bern örneklerini verir. Soy aristokratlarınca yönetilen bu her iki şehir devleti de Ortaçağ boyunca hukuk, ticaret, savaş aletleri, sanat ve edebiyat, para sistemi itibarıyla Avrupa'nın önde gelen devletleri arasında yer almıştır. İnsanlar bu devletlerde diğerlerinden daha mutlu, zengin, huzurlu ve özgürdür ve Maistre'a göre bunun nedeni aristokratların bilge, tutarlı ve ilerici bir sınıf teşkil etmesidir (1996, s. 137-141). Toryizmi destekleyen Anthony M. Ludovici (1933, s. 2-13) aristokrasinin üstün bir yönetim tarzı olduğunu, çünkü aristokrat sınıfına mensup olabilmek için bilgi, erdem, güç ve liderlik vasfı gibi ön şartların bulunduğunu ifade eder. Aristokrasinin soy sürmesi makuldür çünkü üstün meziyetler ancak bir birikim ve belli bir sosyal çevre içinde edinilir. Üstün meziyetlerin yönetmesinden daha doğal bir şey olamaz ve insanlar bu üstünlüklerden ancak aristokrat sınıfına itaat ederek ve onların yönetimini destekleyerek faydalanabilir.

Maistre demokrasilerde ciddi bir egemenlik ve otorite sorunu görür. Herkesin yönetime katılmaya çalıştığı bir ülkede egemenlik daimi bir mücadele meselesi olmakta ve otoriteyi sağlamak güçleşmektedir. Bu ise devletin iç ve dış meselelerle iyi bir şekilde ilgilenememesine ve zayıflayıp yıkılmasına sebep olmaktadır (Maistre, 1996, s. 142-144). Demokrasilerde adaletin tesis edilmesi de benzer nedenlerle sıkıntılıdır. Otorite boşluğu zayıf, düşüncesiz, zalimane ve yıkıcı kararların verilmesine sebebiyet verir. Yine demokrasiyle birlikte gelişen milliyetçi düşünceler özellikle yabancıların adalet hizmetinden yararlanabilmesine engel olur (Maistre, 1996, s. 145-152). Maistre'a göre tarih bize en iyi sanatkarların, mimarların, alimlerin, savaşçıların ve diğer kabiliyetlerin demokrasilerde değil monarşilerde yetiştirildiğini göstermektedir. Tarih boyunca kurulan bütün demokrasiler zayıf ve kısa ömürlü olmuş, asla monarşi ve imparatorlukların sahip olduğu güç, ihtişam ve ömre sahip olamamıştır. Bu nedenle Maistre, Rousseau'nun bile demokrasilerin çoğu zaman küçük toplumlar için uygun olduğu görüşüne dikkat çeker.

Maistre devlet yönetiminde dine de büyük bir önem verir. Maistre'a göre din işlevsel bir kısım faydalarından önce hakiki bir değerler bütünüdür. İnsanlar tanrının kutsal kitaplar ve peygamberler aracılığıyla

devlet yönetimiyle ilgili iletilen usul ve esasları takip etmelidir. Zira hem İncil’de hem de Kuran’da insanlara devlet yönetimi konusunda bir kısım talimatlar verilmiştir. İnsan ilişkileri insanlar tarafından değil insanın her şeyine muttali olan tanrı tarafından düzenlenmelidir. İnsanların felsefi ve teorik çabalarla kanunlar ve kurumlar üretme çabasını faydasızdır. Tanrının aklı insan aklından her zaman üstündür, tanrının hata yapma ihtimali yoktur. Maistre’a göre Roma İmparatorluğunun güç ve ihtişamının en önemli sebeplerinden biri dini temel alması ve dine hizmet etmesidir. Dine verilen önem noktasında hiçbir devlet Roma kadar ileri olmamıştır (Maistre, 1996, s. 64-65, 78-79).

Maistre (1996, 160) en iyi devletlerin nüfus olarak en büyük, askeri anlamda güçlü, asırlarca ayakta kalabilmiş ve içinde yaşayan insanların görece daha mutlu olduğu devletler olduğunu ifade eder ve bu tanımdan hareketle tarihteki en iyi devletlerin monarşik, hatta mutlak monarşik devletler olduğunu söyler. O zamana kadar kurulan demokrasiler hep kısa ömürlü olmuştur. Örneklerden hareketle Maistre (1996, s. 161-171) tarihte hiçbir ülkenin Roma imparatorluğu kadar tanımlanan kriterlerde iyi bir devlet olamadığını söyler. İmparatorlukça sağlanan huzur ve refah ile nüfus artmış, girilen birçok savaş kazanılmış, imparatorluk asırlarca varlığını sürdürebilmiş ve Romalılar son derece mutlu bir hayat sürdürebilmiştir. Roma’da devlet yönetimi en fazla birkaç kişinin elindeydi ve Roma’nın zayıflama sinyali verdiği dönemler çoğunlukla demokrasi macerasının denendiği dönemlerdi. Antik Yunan, Endülüs, Osmanlı Devleti vb. devletler de monarşi ile yönetilen güçlü devletlerdi. Suriye’deki Palmira, İspanya’daki Kurtuba Camisi ve el-Hamra Sarayı ve dünyanın değişik yerlerindeki Roma çeşmeleri, sarayları, müzeleri, kütüphaneleri ve bunun gibi sanat ve bilim harikaları hep monarşiler tarafından inşa edilmiş mükemmel yapıtlardı (Maistre, 1996, s. 182).

GELENEKSEL MUHAFAZAKÂRLIK

Her ne kadar Maistre ve Toryizm’in başını çektiği eski rejim muhafazakârlığı ileriki dönem muhafazakârlar üzerinde ciddi tesirler bıraktıysa da muhafazakârlığın bu katı çizgisini sürdürmesi Amerikan ve Fransız İhtilalleriyle gittikçe güçlenen liberalizm karşısında fazla mümkün değildi. Fransız Devriminin getirdiği halk yönetimi, kişi hak ve özgürlükleri gibi değer ve kurumlar hızlı bir şekilde bütün Avrupa’ya

yayılmış ve muhafazakâr oluşumlar iktidara giden yolun ikna yeteneği kadar halk desteğinden geçtiğini anlamıştı. Sayıları ve etkinlikleri git-tikçe daha da artan muhafazakârların düşünsel ve ampirik temellendir-me çabaları sonraki dönemlerde de devam etti ve İngiltere’de Benjamin Disraeli, Amerika’da federalistler ve takip eden muhafazakâr iktidarlar döneminde bunda başarılı da oldu. Fakat zamanla halk da kral ve aris-tokratlar kadar yönetimin bir parçası olarak kabul edilecektir.

Edmund Burke

Edmund Burke liberalizmin kitlelere özgürlük ve zenginlik vadeden güçlenen yapısı karşısında muhafazakârlığa yeni bir şekil vererek ayak-ta kalmasına hizmet eden en önemli düşünür ve aktivistlerden biridir. Burke, Maistre’in monarşi, aristokrasi ve kilise savunusunu sürdürür. Maistre gibi bu kurumları temel siyasi parametreler olarak görmeyi sürdürür ve bu görüşünü makul bir dille temellendirmeye çalışır. Bur-ke’a göre monarşilerin keyfi yönetimle denk tutulması yanlıştır çünkü en yüksek siyasi otorite olan krallar bile kanunlar, din, fikir adamları, gelenek ve âdâp gibi kısıtlamalar altında hareket etmek zorundadır. Ve ayrıca krallar, İngiltere örneğinde, zengin ve soylu aristokrat sınıfı ve avam kamarasınca bir nevi denetlenip kontrol edilmektedir. Halkın monarşilerde yönetimden soyutlanacağı görüşü hatalıdır, çünkü mo-narşilerde bile halka asker, vergi vs. geleneksel hizmetler için ihtiyaç vardır ve bu nedenle krallar halkın ihtiyaç ve görüşlerini dikkate almak zorundadır. Ve bunlar kadar önemli olan diğer bir şey de şudur ki tarihte var olan bütün güçlü, müreffeh ve ihtişamlı devletler hep monarşiler olmuştur. Bu monarşilerin diğer rejimlere göre görece daha nitelikli bir yönetim olduğunu göstermektedir (Burke, 1790, s. 184-189).

Maistre gibi Burke de ideal yönetim şekilleri arasında aristokrasi-den övgüyle bahseder. Burke’a göre aristokrat sınıfı çoğunlukla eği-tim, bilgi, başarı, erdem, deneyim, kabiliyet, girişimcilik, cesaret gibi meziyetlerle diğerlerinden ayrılan insanlardan oluşan bir sınıftı ve bu meziyetler nedeniyle aristokratların yönetmesinden daha doğal bir şey olamazdı (O’Keefe ve Meadowcroft, 2009, s. 25-28; Burke, 1791, s. 129-131). Fakat Burke, Maistre ve Toryizm’in aksine soy aristokrasisinde ısrarlı değildir. Her ne kadar soy aristokrasisine yönetimde yer verse de - statükocu düşünce yapısı gereği - İngiltere örneğinden hareketle

aristokrasinin kapalı bir sınıf olmadığını ve insanların çaba göstererek bu sınıfa dahil olabileceğini ifade eder. İktisadi girişimcilik, eğitim, askeri beceri vs. gibi şeylerle Burke sıradan halk kitlelerinin de yükselbileceğini ve her şeyin yeteneğe bağlı olduğunu söyler (O'Keefe ve Meadowcroft, 2009, s. 27-28).

Yine Maistre gibi Burke de dine siyasi yaşamda büyük önem verir. Burke kuvvetli bir kader inancına sahiptir. Burke'e göre tanrının kainata nakşetmiş olduğu nizam siyasi sahada da ifadesini bulmalıdır ve bulmaktadır da. Asırlardır tanrının takdiriyle toplumsal hayata düzen ve istikrar temin eden siyasi kurumlar değiştirilemez ve insan hayatı filozofların test edilmemiş siyasi spekülasyonlarına terk edilmez. Devlet yönetiminde geleneksel kurumlar muhafaza edilmeli ve bu kurumlar ancak fayda değeri kayb olduğunda veya daha iyi alternatifler ortaya çıktığında değiştirilmelidir. Burke, Fransız İhtilaline ihtiva ettiği şiddet kadar dini kurumları tamamen ortadan kaldırma çabası içinde olduğu için de karşı çıkar. Aydınlanma geleneğinin bir ürünü olarak ihtilalciler dini düşman bilmiş ve Kilise'nin siyasi ve toplumsal etkinliğini tamamen ortadan kaldırmaya çalışmışlardı. Burke'a göre bu kabul edilemez bir azgınlıktı (Wiker, 2010, s. 98-101). Bununla birlikte Burke, İngiliz toplumunda egemen dini tercih olan Protestanlığın bir ürünü olarak, dini kurumlara siyasi etkinlik tanınması düşüncesine karşı olmuştur. Burke, Katolik geleneğine mensup Maistre ve Louis de Bonald gibi muhafazakârların aksine din ve siyaseti birbirine müdahale etmemesi gereken iki ayrı saha olarak görür ve bu yönüyle muhafazakâr siyasi geleneğe önemli bir dönüm noktası olarak dikkat çeker (Nispert, 1986, s. 74; MacCunn, 2001, s. 65-66).⁴ Burke teokrasiye karşıdır, fakat dinin işlevsel önemine inanır: Din ve siyaset hayatın vazgeçilmez iki parçasıdır. Din insanlara ahlak, barış, kardeşlik, yardımlaşma, dengeli olma gibi bir kısım hasletler telkin eder ki bunlarla toplum huzur ve istikrar bulur. Din bu yönüyle üst ve alt sınıfları birbirine bağlayarak milli birlik ve bütünlüğün tesis ve teminine yardımcı bulunur. Ve aynı şekilde din insanlar üzerinde manevi bir kontrol mekanizması gibi hareket ederek, dünyevi ve uhrevi ceza ve ödül düşüncesi içinde insanları suç işlemek-

⁴ Burke'ün din-siyaset ilişkisi konusunda bu tarz bir çizgi takip etmesinde İngiltere'deki mevcut siyasi geleneğe sadık kalma düşüncesi etkili olmuş olabilir. Eğer Fransa'da yaşıyor olsaydı Maistre gibi teokrasi yanlısı olması gerekebilirdi.

ten ve kötülükten uzak tutar, insanları iyi birer vatandaş olmaya sevk eder (Burke, 1790, s. 134-136; Feulner, 2008, s. 3).

Burke Fransız İhtilalini nefretle ansa da bu onun getirdiği değerlerden çok ihtiva ettiği şiddet ve aşırılıktan dolayıdır. Maistre'ın aksine İhtilale hem yöntem hem de içerik olarak karşı çıkmaz. İhtilalcilerin din düşmanlığını açık bir dille reddetse de genel anlamda demokrasi ve kişi hakları gibi değerlere ve bu doğrultuda hayata geçirilecek reformlara katı bir tarzda karşı değildir. Nitekim İngiltere'de "haklar hareketi" ve avam kamarası aracılığıyla asırlardır güçlenerek devam eden bir halk hareketi vardır ve Tory partisinin karşısında yer alan Whig Partisinde 29 yıl milletvekilliği yapmış biri olarak mevcut siyasi dengeleri sarsmamak kaydıyla genel halk kitlelerinin yönetimde söz sahibi olmasında bir zarar görmez (Burke, 1999, s. 10-11). Burke İhtilalin getirdiği "kişi hakları" konseptini teorik olarak makul bulur fakat ihtilalcilerin doğal haklar söyleminin gelenek, inanç ve toplumsal sorumluluk gibi bir kısım diğer faktörlerle güçlendirilmesi gerektiği görüşündedir (Feulner, 2008, s. 3-5). Burke'ün reformist ve uzlaşmacı tavrı Amerikan Devrimiyile ilgili olumlu görüşlerinde daha iyi anlaşılır. Amerikan Devrimi, inanca karşı açıkça cephe almaması ve reform tarzında bir değişim arz etmesi nedeniyle Burke tarafından olumlu karşılanmıştır. (Burke, 1790, s. 29) ortaya çıkan yeni şeyler karşısında değişimin kaçınılmaz olduğunu kabul eder ve bunu "Bazı değişim araçları olmayan bir devlet kendisini muhafaza edecek araçları olmayan bir devlettir" sözleriyle beyan eder.

Alexis de Tocqueville

Fransız muhafazakârları arasında yer alan ve Burke'den yaklaşık yarım asır sonra ideolojik kariyerini edinen Alexis de Tocqueville Burke'e göre çok daha ılımlı bir muhafazakâr söylemle ortaya çıkar. Tocqueville (1856, s. 84, 127-130) Fransız İhtilali'ni Fransız halkının içinde bulunduğu kötü şartlar nedeniyle haklı bulur: İhtilal öncesinde Fransa'da bürokratik yapı çökmüş ve halka hizmet veremez hale gelmiş; vergiler iyice yükselmiş ve özellikle direnemeyen fakir halktan toplanır olmuş; zengin ve fakir arası uçurum aşırı boyutlara ulaşmış; belediyeler, hastaneler ve şirketler devlete borç verme yükümlülüğü sebebiyle faaliyetlerini yerine getiremez hale gelmiştir. Halkın bunlara dayanması mümkün değildir. (Tocqueville, 1856, s. 18-20), İhtilal'in Burke'de olduğu gibi dini ilke olarak

düşman gördüğü görüşüne de katılmaz. İhtilal başlangıçta dini kurumları hedef almış, fakat bu zamanla terk edilmiştir. İhtilalcilerin dine karşı tepkiselliklerinin en önemli nedeni Tocqueville'e göre Fransa'da dinin ciddi manada siyasallaşmış ve din adamlarının mülkiyet sahibi güçlü siyasi aktörler haline dönüşmüş olmalarından ileri geliyordu. İhtilalciler Kilise'nin mal varlığına el koyup din adamlarının siyasi etkinliklerine son verince devrimcilerin dini kurumlara karşı saldırıları son bulmuştu. Bununla birlikte Tocqueville (1856, s. 83-94) ihtilalcilerin tamamen masum olduğu görüşünde değildir. Zira devrimciler eski rejimi baskıcı ve merkezîyetçi bulurken kendi kurdukları rejim zamanla bundan fazlaca farklı olmamıştı. İhtilalciler aristokrat sınıfını ortadan kaldırmış, fakat zamanla kendileri yeni bir aristokrat sınıfa dönüşmüştü.

Tocqueville'in demokrasi hakkındaki görüşü Burke'a göre belirgin bir şekilde daha olumludur. Tocqueville, Amerikan demokrasisiyle ilgili yaptığı gözlemlerde bazı şartlarda demokrasilerin iyi bir yönetim tarzı olarak gelişme gösterebileceğini ve demokrasiyle geleneğin uyumlu bir bütünlük içinde var olabileceğini ima eder. Tocqueville'e göre Amerika'da demokrasi ideal bir yönetim tarzı olarak ortaya çıkmıştır, çünkü bu ülkede başlangıçta bir aristokrat sınıfı mevcut değildir. Yönetim özellikle yerel düzeyde halkın doğrudan tartışma, katılım ve oylamasıyla icra edilmektedir. Kaynakların bol olduğu geniş Amerika coğrafyasında kaynaklar Avrupa coğrafyasına göre bir mücadele ve savaş meselesi olmamakta daha çok paylaşım ve organizasyon meseleleriyle gündeme gelmektedir. Yine Amerikan toplumu Fransız ihtilalcilerinin aksine dine karşı düşmanca bir tavır içinde değildir. Amerika'da egemen mezhep olan Puritanizm eşitlikçi ve özgürlükçü yapısıyla demokrasi ve kişi hakları konusunda engel olmaktan çok pozitif bir sosyolojik zemin teşkil etmiştir. Bu yönüyle Amerika örneğinde din ve ahlak gibi geleneksel değerlerle demokrasi uyumlu bir birliktelik sergileyebilmiştir (Wiker, 2010, s. 114-119).

Fakat bununla birlikte Tocqueville demokrasi ve benzeri çağdaş kurumların beraberinde bir kısım sorunlar getirdiğini belirtir: Demokrasilerin çoğunluğun tiranlığına dönüşme ihtimali vardır. Çoğunluk, iktidarı zenginlerin mülkiyet ve diğer haklarına el koymak için kullanabilir ve hatta bunda pek de şüphe yoktur. Fakir çoğunluk siyasi sahadaki eşitlik talebini iktisadi sahada da sürdürmek ister ve bunda başarılı ola-

mazsa fakirlikte eşitlik için terör ve talana başvurabilir. Yine Amerika örneğinden hareketle Tocqueville özgürlük arayışının kimi yerde nefsi ilahlaştırma ve kendisinden başka hiçbir otorite tanımama derecesinde kabul edilemez gayri dini ve ahlaki bir noktaya varabileceğine yönelik korkularını ifade eder. Tocqueville'e göre hedonizm ve materyalizm Amerikan toplumun ve dolayısıyla kurulacak yeni demokrasilerin en önemli sorunlarından biridir (Wiker, 2010, s. 119-123).

Tocqueville (1856, s. 148-150) kendisinden öncekilere göre biraz daha ılımlı olsa da eski rejim hayranlığı onda da devam eder. Demokrasi hakkındaki korkularından da anlaşılabilir gibi Tocqueville monarşileri bilgi ve erdem, demokrasiyi tutku ve hırsların yönetimi olarak görür: Güç ve ihtişam tarihte hep monarşilerin yanında olmuştur. İnsanlar doğal karakterliklerini en iyi monarşik rejimler altında oluşturur, zira monarşi ilhamını doğal hayata egemen olan otorite, hiyerarşi ve itaat mefhumlarından alır. Monarşilerde insanlar daha fazla özgürlüğe sahiptir çünkü monarşilerde insan hayatının her sahasına müdahale edilmez, insanlar ütopyik toplum inşası faaliyetlerinden azattır.

Benjamin Disraeli ve Tek Millet Toryizmi

19. yy'ın ikinci yarısında İngiliz muhafazakâr Tory Partisinin etkin üyelerinden biri olarak iki kere başbakanlık yapmış olan Benjamin Disraeli ile birlikte İngiliz Muhafazakârlığı yönetim anlayışında önemli bir kısım değişiklikler yaşadı. Kitle oyları için özgürlükçü ve reformist bir ideolojik çizgi takip eden liberal partiye karşı seçimleri kazanabilmesi için Tory partisinin bazı önemli değişiklikler yapılması şarttı. Bunu iyi bilen Disraeli, ideolojik çevrelerde Toryizm'in monarşik ve aristokratik vizyonunu ciddi anlamda değiştirmesi ve işçi sınıfı ve daha alt tabakaların da yönetime dahil edilmesi gerektiği görüşünü savunmaya başlamıştı. Disraeli bunu *Sybil* (İki Millet) başlıklı kitabında İngiltere'de birbiri arasında hiçbir iletişim ve sempati olmayan, birbirinin alışkanlıkları, düşünceleri, hisleri konusunda bilgisiz, iki ayrı milletin varlığından söz ederek anlatmaya çalıştı. Bu iki millet zenginler ve fakirlerdi. Disraeli İngiltere'nin güçlü bir ülke olması için bu iki ayrı milletin ve ayrıca diğer sınıf ve çıkar gruplarının kaynaştırılması gerektiğini savunuyordu. Disraeli bu görüşüyle halkın desteğini alabilmiş ve 1874'te avam kamarasında çoğunluğu ele geçirmişti. 1874'te Disraeli hükümeti kurunca çok geçmeden bir bir

sağlık, eğitim, çalışma vs. gibi sosyal politika sahalarında benimsediği reformlarla partiye yeni bir kimlik kazandırdı. İngiliz muhafazakârlığı Disraeli ile birlikte aristokratik görünümünü ciddi anlamda değiştirmişti.

Federalistler

Federalistler Amerika'da 1790'da kurulup 1816'ya kadar faaliyet gösteren ve liberal nitelikli Demokrat-Cumhuriyetçi Partisinin karşısında yer alan muhafazakâr bir partidir. Federalistlerin muhafazakârlığı Burke çizgisindedir: Monarşi ve aristokrasi yanlısıdır ve genel halk kitlelerinin devlet yönetiminde rol oynamasını hatalı bulurlar. İnsan doğasıyla ilgili Thomas Hobbes ile aynı pesimist görüşlere sahiptirler ve demokrasiye de aslen bu nedenle karşıdır. Cahil ve fakir çoğunluğun devlet yönetimine hakim olduğu durumlarda devletin anarşi, şehvet ve açgözlülüğün pençesine düşerek talan olacağı görüşünü benimserler. Fakat demokrasiye engel olamayacaklarını bilen Federalistler çoğunluğun yönetimini ve bundan ileri gelebilecek tehlikeleri başka yollardan engellemeye çalışmışlardır. Örneğin en başta kadınların ve kölelerin oy hakkından yararlanmasına müsaade etmemişlerdir. Federalistlerin bu gaye için yaptıkları en önemli şey Amerikan Anayasasını hazırlayıp yürürlüğe koymak olmuştur. Anayasa ile kişi hak ve özgürlükleri diğerlerinden gelebilecek saldırılara karşı koruma altına alınmış, devlet yönetimi daha merkezi hale gelmiş, geniş ölçekli sorunların çözümü için ülke geneline hitap eden kuvvetli bir hukuki zemin oluşturulmuştu. Anayasa'dan önce Amerika'da her eyalet kendi kanunlarına göre hareket etmekte ve bu özellikle suçluların takibinde ciddi zorluklara sebebiyet vermekteydi (Allitt, 2009, s. 7-11).

Federalistlere göre hükümet meşruiyetini teorik olarak halktan alıyordu fakat pratikte bu monarşi ve aristokrasiyle dengelenmeliydi. Halkın çoğunluğu görece cahildi, kötülüğe karşı sağlam bir dirence değildi; fakirdi, fırsatını bulunca zenginlerin malına el koymaya yönelirdi. Halk demagogların yalan vaatlerine ve ütöpik planlarına kanmaya meyilliydi. Bu nedenle demokrasi bilgi, erdem ve tecrübenin yönetimi olan monarşi ve aristokrasiyle dengelenmeli, kontrol altında tutulmalıydı. Bu şekilde insanlar çılgın bir özgürlük yerine kontrollü ve istikrarlı bir özgürlük anlayışına sahip olmalı, toplumsal düzen ve huzur zedelenmemeliydi. Federalistler bu çerçevede Amerikan başkanını

mümkün merteye bir kral olarak görme uğraşısı içine girmişti. En azından başkanın yetkileri artırılmalı ve hayat boyu görevde kalmalıydı. Federalistler Senato ve üst düzey yargı kurumlarına da bir nevi aristokrat sınıfı nazarıyla bakıyordu. Diğer temsilcilere nazaran senatörler eğitim, malvarlığı, erdem vs. gibi üstün vasıflar dikkate alınarak aday gösterilmeli ve daha uzun bir görev süresine sahip olmalıydı. Aristokratik bir yönetim mekanizması olarak Yargıtay'ın kurulması Amerikan siyasi tarihinde Federalistlerin kaydetmiş olduğu önemli başarılarından biridir. Tamamen hukuk eğitimi almış, devletin işleyiş usul ve esaslarını çok iyi bilen yargıçlardan oluşan Yargıtay'a kanunların anayasaya uygun olup olmadığını denetleme yetkisi veriliyor ve bir nevi seçilmişler üzerinde hukuki bir kontrol mekanizması kuruluyordu (Allitt, 2009, s. 16-26). Federalistlerin faaliyetlerine son vermesinden sonra etkinliğini sürdüren muhafazakâr düşünürlerden biri olan Rufus Choate (1891, s. 135-139) yargı konusunda daha da iddialı bir söylemle devlet yönetiminin yargıçlara devredilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Choate'e göre yargıçlık çok keskin bir akıl ve mantık, güçlü bir retorik, derin bir eğitim gerektiriyordu. Ayrıca yargıçlar görevleri icabı siyaseti, toplumu ve hayatı çok iyi bilen insanlardı. Yargıçlar halkla iç içe yaşamakta, halktan biri olma meziyeti taşımakta, ve toplumsal düzeni, adaleti, anayasayı ve toplumsal dokuyu çok iyi muhafaza edebilecek bir sınıf niteliğindedi.

1797'de Federalistlerden Amerikan Başkanı seçilen John Adams'a göre Amerika daha güçlü bir başkanlık sistemine sahip olmalıydı. Başkanın veto yetkisi nihai olmalı ve başkan ölünceye kadar koltuğunda kalmalıydı. Aydınlanma düşünürlerinin savundukları ve demokrasinin temeline yerleştirdikleri insanın özünde iyi olduğu görüşü tarih ve tecrübe ile desteklenemiyordu. Devlet yönetimi filozofların temelsiz varsayımlarına göre şekillendirilmemeliydi. Ne Fransa'da ne de Amerika'da ihtilalcilerin eşitlik savunuları kabul edilemezdi, zira eşitlik doğaüstü bir gerçektir ve birçok faydalı toplumsal fonksiyonları vardır. Bilgi ve cehalete yönetimde aynı güçte söz hakkı verilmesi, mülkiyetin talan edilmesine imkan tanınması kabul edilemezdi. Demokrasi bu nedenle makul bir yönetim tarzı değildi. Yöneticiler eğitim, fazilet, zenginlik ve imkan sahip olabilme gibi kriterlere göre belirlenmeliydi. Eğer seçim olacaksa adaylar bu tür insanlardan oluşmalıydı. Adams'a göre, Fransa ve Amerika örneklerinde görüldüğü gibi, demokrasiler din düşmanlı-

ğı, saygısızlık, ailenin yıkılışı gibi şeyleri de beraberinde getiriyordu ki bunlar kabul edilemezdi. Adams'a göre özellikle Fransız İhtilali bir şeyi daha göstermekteydi ki her ne kadar iyi tasarlanmış da olsa akli siyasi mühendislik girişimleri insani felaketlerle sonuçlanabilmekteydi ve bu nedenle siyasi etkinliklerde erdem, tecrübe, denge ve itidalden ödün verilmemeliydi (Allitt, 2009, s. 11-13).

19. yy.'ın İkinci Çeyreğinden 20. yy.'ın Başlarına Amerika

Amerikan Muhafazakârlığı demokrasiye olan şüpheli yaklaşımını ve onu bir nevi monarşi ve aristokraziyle kontrol altında tutma düşüncesini 20. yy.'ın ilk çeyreğine kadar devam ettirdi. Siyaset son derece karmaşık ve çetrefil bir işti ve bu nedenle bilgi, tecrübe ve güç sahibi insanlar yönetmeliydi. Bu konuda Edward Everett (1870, s. 119-120, 556-561) Amerikalılara faziletli Roma ve Yunan atalarını hatırlatır. Eski uygarlıklar hep seçkinlerin yönetimiyle yükselmiş ve ancak erdem ve adanmışlık terk edildiğinde yıkılmaya yüz tutmuştu. Geçmişten ders almayan bir yönetim ayakta kalamazdı. Yine George William Curtis'e göre demokrasiye ancak erdemli seçkinlerin yönetimine izin verdiği sürece müsaade edilmeliydi. Zira Amerikan tarihi ilerlemenin ancak bu tarz insanların liderliğinde kaydedildiğini gösteriyordu (Norton, 1894, s. 315-336). Yine bunlarla alakalı olarak seçkin yönetimler daha iyi olduğu görüşüne sahip olan Theodore Roosevelt, kadınların ve zencilerin oy kullanmasına karşıydı. Kadınlara oy hakkı verilmesi yönündeki kampanyalar Amerikan kadınına ve ev hayatına yapılan vahim saldırılardı. Roosevelt'e göre zenciler beyazlar kadar akıllı değildi ve siyasi meselelerde geride durmalıydı (Allitt, 2009, s. 120, 123).

Geleneksel savunularını sürdürmekle birlikte Amerikan muhafazakârlığı bir kısım yeni savunular da edindi. Bunlardan en önemlisi özellikle 19. yy.'ın sonlarından itibaren endüstriyel ve finansal faaliyetlerle zenginleşerek ortaya çıkan orta sınıfa karşı duyulan tepki ve husumetti. Toprak sahiplerinin oluşturduğu, ahlak, fazilet ve eğitim sahibi geleneksel seçkin sınıfının aksine endüstrileşme ve bu yeni orta sınıf Amerikan siyasi ve toplumsal değerlerini tehdit etmekteydi. Bu sınıf geleneksel seçkinlere göre açgözlü, ahlaki çekinceleri ve sorumluluk bilinci olmayan yıkıcı bir sınıftı. Bu grup muhafazakârlar arasında yer alan Henry Adams ve Brook Adams'a göre geçmiş büyük medeniyetler

çoğu zaman bankerler, tefeciler ve sermayecilerin egemen hale geldiği açgözlülük ve toplumsal sorumsuzlukla ilintilendirilen plütokratik rejimler (zenginlerin yönetimi) altında yıkılmıştı (Allitt, 2009, s. 109-116). Amerikan Güneyli Çiftçileri endüstrileşmeyi ve kontrolsüz bankacılığı en büyük tehlike olarak görmekteydi. Endüstrileşme Amerikan coğrafyasını talan etmekte, emeği itibarsızlaştırmakta, yerel toplumsal yapıları bozmaktaydı. Güneyli Çiftçiler Marksistler gibi ekonomik altyapı ve kültürel üstyapı arasında ciddi bir bağ görmekte ve altyapının değiştirilmesine karşı çıkmaktaydı. Bu nedenle bankaların ve tefecilerin kredi ve satın almayla tarım hayatına açılmalarına ve tarımda makineleşmeye karşıydılar. Hatta Güneyli Çiftçilere göre idea olan mülkiyetin halka dağıtılması, devlet tarafından idare edilmesi ve plütokrasiye imkan tanımamasıydı (Twelve Southerners, 2006, s. xi-91).

20. yy.'ın başlarında Hilaire Belloc benzer görüşlerle karşımıza çıkar. Belloc egemen iktisadi rejim olan kapitalizmde mülkiyetin ve üretim araçlarının küçük bir azınlığın elinde olduğunu, çoğunluğun sermayeciler tarafından köle olarak kullanıldığını düşünür. Belloc'a göre liberalizmin getirmiş olduğu hak ve özgürlükler iktisadi kısıtlamalar nedeniyle halk tarafından kullanılmadığı için bir mana ifade etmemektedir. Kapitalizmin siyasi düzeni ahlaki kaygıdan uzak plütokratik bir yönetime doğru sürüklemektedir. Sorunun çözümü mülkiyetin ve üretim araçlarının halka dağıtılması (distributionism) veya kamu malı haline getirilmesi ve devlet memurlarınca idare edilmesiydi (Belloc, 1912, s. 59-60, 64, 70-72). Dağıtımda Belloc bireylerden çok aileleri ön plana çıkarmaktaydı. Mülkiyetin dağıtılmasıyla aileler endüstricilerin kontrolünden kurtulacak, iktisadi faaliyetlerini kendi tercihlerine göre sürdürebilecek, temel besin maddelerini kendileri üretilip depolayabilecek ve böylece daha güvenli ve uzun süre yaşayabileceklerdi (Belloc, 1912, s. 102-103).

Aynı dönemde yaşamış olan G. K. Chesterton (2008, 89-94) da kapitalizmin küçük ölçekli üreticiyi mahvettiğini, artistik ve estetik üretimi yok oluş noktasına getirdiğini, insanları çeşitli psikolojik süreçler ve dayatmalarla aldattığını savunur. İnsanlar kapitalizmin ağına düşmüş, bir kısır döngü içinde sürekli sömürülmektedir. Siyasi anlamda da sermayeciler, tefeciler ve bankacılar devlet yönetimini sinsice ele geçirmekte ve halk plütokrasiden ileri gelen marazlara müptela olmaktadır.

Chesterton (2008, s. 79, 99) buna karşı kapitalizmin büyüme çabalarının engellenmesi, küçük mülkiyetin korunması ve devletçe desteklenmesi yönünde bir kısım önerilerde bulunmaktaydı. Küçük mülk sahipleri hırsızlık vs. gibi şeylere ek olarak plütokraziye karşı da korunmalıdır. Chesterton (2008, s. 101-113) buna ek olarak yerelliği ve köylülüğü alternatif bir toplumsal hayat tarzı olarak sunar. Chesterton insanların çoğunun şehirlerin karmaşıklığı içinde kaybolduğunu, kırsal hayata dönüp topraklandırıldıkları durumda daha manalı, bilinçli, doğal ve asla uygun yaşayacakları görüşündedir. Bu ayrıca gecekondulaşmayla birlikte gelen toplumsal sorunlara da köklü bir çözüm olacaktır.

Bu çeşit bir etkin ve dağıtımcı devlet düşüncesi Theodore Roosevelt'in başkanlığı döneminde uygulama şansı bulur. Roosevelt muhafazakârların endüstrileşme ve bankacılık konusundaki kaygılarını paylaşır. Bu sektörlerden zuhur eden suiistimalleri önlemek ve halkın gelişmelerden daha iyi yararlanabilmesi için devleti ekonomide daha müdahaleci hale getirir. Roosevelt'in benimsemiş olduğu New Deal programında ekonomide devlet müdahalesine genişçe yer verilir. Programla devlet toplumsal yardım kampanyaları yürütür, çalışma programları başlatır, sulama ve elektrik üretimi için kamu iktisadi teşebbüsleri kurulur, iş dünyası üzerindeki kontroller artırılır ve çiftçilere devlet desteği sağlanır (Himmelberg, 2000, s. 12-20). Roosevelt'in muhafazakâr siyaset konusunda zikredilmesi gereken en önemli özelliklerinden biri muhafazakârlıkla demokrasiyi bir noktaya kadar barıştırabilmiş olmasıdır. Her ne kadar seçkin bir yönetim anlayışına sahip olsa da Roosevelt plütokrazi ve radikal toplumsal hareketlere karşı demokrasiyi bir silah olarak kullanabileceğini görmüştür. Bu tarz pragmatik sebeplerle de olsa muhafazakârlık zamanla demokrasiyi benimser hale gelmiştir (Allitt, 2009, s. 122).

SONUÇ

Muhafazakâr parti ve düşünürlerin savunduğu politikaları ve takınmış olduğu üslubu anlamak çoğu insan için pek kolay değildir. Kimi zaman seçkin, kimi zaman merkezîyetçi ve disiplinli ve kimi zaman da uzlaşmaz bir tavır sergileyen muhafazakâr parti ve düşünürlerin yönetim anlayışının temel esasları ciddi bir merak konusudur. Bu meraktan hareketle, bu çalışmada 18. yy.'dan 20. yy.'ın başlarına bir kısım önde gelen muha-

fazakâr düşünür ve hareketler üzerinden genel anlamda muhafazakârlığın (hususî muhafazakârlık türlerinden farklı olarak) yönetim anlayışı ve bu anlayışın geçirmiş olduğu dönüşüm ele alınmıştır. Muhafazakârlık başlangıçta tam anlamıyla monarşi-aristokrasi-din merkezli bir eski rejim savunusu içindedir ve demokrasiye açık bir dille karşıdır. Bu Joseph de Maistre ve Toryizm örneklerinde açıkça görülmektedir. Maistre'den sonra Edmund Burke, Alexis de Tocqueville ve Benjamin Disraeli örneklerinde muhafazakârlar eski rejimin üstünlüğü düşüncesini sürdürse de demokrasiyi makul görmeye ve genel halkı yönetimin bir parçası olarak kabul etmeye başlamıştır. 1790'dan sonra Amerikan siyasi hayatında yirmi altı yıl faaliyet gösteren Federalistler monarşi ve aristokrasi özlemini güçlü ve daimî başkanlık; eğitilmiş, ahlaklı ve rehberlik edici senatörlük sistemi; yargı vesayeti düşünceleriyle sürdürmeye çalışmış, anayasayı etkili bir araç olarak kullanmıştır. Daha sonrasında muhafazakârlık özellikle Amerika örneğinde sermaye ve kapitalizme ve zenginlerin yönetimi anlamına gelen plütokrasiye karşı cephe almıştır. Muhafazakârlar kapitalizmin aç gözlülük, ahlaksızlık ve sorumsuzluk üzerine bina edilen bir sistem olduğu ve geleneksel değer ve kurumları yok etme gayesinde olduğu görüşünde hemfikir olmuştur. Buna karşı muhafazakârlar enteresan bir şekilde tarım hayatı, zanaatkarlık, yerellik ve köylülüğün tekrar inşası savunusu içine girmiştir. Amerikan başkanı Theodore Roosevelt'in New Deal programıyla birlikte etkin ve müdahaleci devlet anlayışı muhafazakâr yönetim anlayışının önemli bir özelliği olmuştur.▽

KAYNAKÇA

- ALLITT, P. (2009). *Conservatives: Ideas and Personalities throughout American History*. NEW HAVEN, CT: Yale University Press.
- BELLOC, H. (1912). *The Servile State*. London & Edinburgh: T. N. Foulis.
- BLOOM, A. (1997). *The Closing of the American Mind*. New York: Simon and Schuster.
- BURKE, E. (1790). *Reflections on the Revolution in France and on the Proceedings in Certain Societies in London Relative to That Event*. 5. Baskı. Londra: J. Dodsley.
- BURKE, E. (1791). *An Appeal from the New to the Old Whigs*. Londra.
- BURKE, E. (1999). "Speech to the Electors of Bristol," *Select Works of Edmund Burke*. Indianapolis: Liberty Fund.
- CHESTERTON, G. K. (2008). *The Outline of Sanity*. Norfolk, VA: I. H. S. Press.

- CHOATE, R. (1891). *Addresses and Orations of Choate*. Boston: Little Brown and Company.
- EVERETT, E. 1870. *Orations and Speeches on Various Occasions*, 3. Cilt. Boston: Little Brown and Company.
- FEULNER, E. J. (2008). "The Roots of Modern Conservative Thought from Burke to Kirk," *First Principles Series 19*. Washington: Heritage Foundation.
- HIMMELBERG, R. F. (2000). *The Great Depression and the New Deal*. Westport, CT: Greenwood Press.
- KÖNİ, H. ve TORUN, İ. (Aralık 2013). "Muhafazakârlık Olgusu ve Amerika-Türkiye Örneklerinde Dini Muhafazakârlık," *Muhafazakâr Düşünce*, Cilt 10, No. 38, s. 181-209.
- LUDOVICI, A. M. (1933). *A Defense of Aristocracy: A Text Book for Tories*. London: Constable & Company Ltd.
- MACCUNN, J. (2001). *The Political Philosophy of Burke*. Ontario: Batoche Books.
- MAISTRE, J. de (1996). *Against Rousseau: On the State of Nature and On the Sovereignty of People* (Lebrun R. A., Çev. ve Ed.). Montreal: McGill-Queen's University Press.
- NISPET, R. (1986). *Conservatism: Dream and Reality*. Milton Keynes: Open University Press.
- NORTON, C. E. (Ed.) (1894). *Orations and Addresses of George William Curtis*, 1. Cilt. New York: Harper and Brothers Publishers.
- O'KEEFLE, D. ve Meadowcroft, J. (Ed.) (2009). *Major Conservative and Libertarian Thinkers: Edmund Burke*. New York: Continuum International Publishing.
- SACK, J. J. (1993). *From Jacobites to Conservative: Reaction and Orthodoxy in Britain*. New York: Cambridge University Press.
- TOCQUEVILLE, A. de (1856). *The Old Regime and the Revolution*. New York: Harper & Brothers Publishers.
- TOPLIN R. B. (2006). *Radical Conservatism: The Right's Political Religion*, Kansas: University Press of Kansas.
- TWELVE Southerners. (2006). *I will Take My Stand: The South and the Agrarian Tradition*, 75. Yıl Dönümü Baskısı. Louisiana: Louisiana State University Press.
- WIKER, B. (2010). *10 Books Every Conservative Must Read: Plus Four Not to Miss and One Impostor*. Washington: Regnery Publishing.
- WOODS, M. (1924). *A History of the Tory Party in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. London: Hodder & Stoughton.

